

TARİK BUĞRA'NIN “ÖMER” ADLI HİKÂYESİNİN TEMATİK YAPISI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Derviş ERDAL

Tarık Buğra, Türk edebiyatının önemli hikâyecilerinden biri olmasına rağmen daha çok romancı kimliğiyle tanınmaktadır. Buğra'nın *Oğlumuz* (1949), *Yarım Diye Bir Şey Yoktur* (1952), *İki Uyku Arasında* (1954), *Hikâyeler* (1964) isimli hikâye kitaplarının yanı sıra henüz kitaplaşmamış hikâyeleri bulunmaktadır. Çocukluğunda annesinden Yunus Emre'nin ilahilerini dinleyen, babasının kütüphanesinde Namık Kemal'in eserlerinin yanı sıra *Mesnevî*, *Tarih-i Cevdet*, *Safahat*, *Rübâb-ı Şikeste*, *Piyale* ile tanışan Tarık Buğra'nın,¹ gerek eserlerindeki metinlerarasılık gerekse “kaynağını küçüklüğünde annesinden dinlediği ilahilerden alan tasavvufi yönü”² edebiyat araştırmacılarının yeterince üzerine eğilmediği bir mevzu olmuştur. Bilhassa din kültürünü edebiyat için çok önemli gördüğünü söyleyen, dönemin romancılarının güdük, tiyatro yazarlarının ve çoğu şairlerin silik, taklide mahkûm olmasını bu husustaki eksikliğe bağlayan Buğra'nın,³ hikâyelerinin bu yönüyle yeterince araştırılmamış olması düşündürücüdür. “Her romancının bir dünya görüşü var ve olmalıdır.”⁴ diyen, bunu da büyük roman için şart gören Buğra'ya göre Türk yazarı için İslami dünya görüşünün ayrı bir önemi vardır. Bu anlayış ona göre aynı zamanda kendi insanımızı anlama çabasıdır.⁵ Biz de “Ömer” hikâyesine bu perspektifte bakmanın yararlı olacağını düşünüyoruz. Bunu yaparken amacımız kuşkusuz Mehmet

1 Beşir Ayyazoğlu, *Tarık Buğra Güneş Rengi Bir Yığın Yaprak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, s. 18-20.

2 Mehmet Tekin, *Tarık Buğra- Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2004, s. 56.

3 Tarık Buğra, *Düşman Kazanma Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, s. 141.

4 M. Nuri Bingöl (1986), “Tarık Buğra ile Sanatı ve Sanat Dünyası Üzerine Sohbet”, *Türk Edebiyatı*, S. 157, s. 43.

5 agy., s. 43

Tekin'in de çalışmasında dikkat çektiği gibi⁶ Marksist ve sosyalist yazarların sağcı, İslamcı, milliyetçi, Osmanlıcı, dinci nitelendirmeler ekseninde tartışılmasını arzuladıkları Buğra'yı, bir ideolojiye angaje etmek değildir. Aksini düşünmek, düşman kazanmak pahasına her fırsatta sanatın ve sanatçının bağımsız olması gerektiğini söyleyen, insanın kalıba dökülemeyeceğine inanan Buğra'nın⁷ hatırasına büyük haksızlık olur. Bir diğer amacımız da "Hikâyelerim benim insanlara teklif ettiğim, okuyucularımı davet ettiğim dünyadır."⁸ diyen Buğra'nın davetine icabet edip iç dünyasına bir nebze de olsa kapı aralayabilmektir. Şüphesiz ki Turan Karataş'ın, Buğra'nın öykülerine konu ettiğini söylediği "hayatından süzdüğü birtakım malzemeleri"⁹ gün yüzüne çıkarabilmek de bu davete icabet edişimizin bir diğer nedenidir.

Sanat anlayışını insan üzerine temellendirdiğini söyleyen Tarık Buğra'nın¹⁰ aile temi üzerine kurguladığı "Ömer" hikâyesini,¹¹ tematik açıdan "Seher Vakti ve Ruhani Esintiler" ile "Aile ve Çocuk" olmak üzere iki bölüm hâlinde ele almak mümkündür.

Seher Vakti ve Ruhani Esintiler

Hikâyenin bu bölümü isim belirtilmemekle beraber yazarın memleketi Akşehir'de¹² sonbahara doğru sabahların ne kadar güzel olduğuyla başlar. Bahçeli bir evde, güneşin kasabanın doğu sınırını pembe bir şerit gibi çevrelediği Emir dağlarını aşmadan uyanan hikâyeye kahramanı, sabah serinliğinde eşiyile bahçede mangalı ve semaveri yakmıştır. Gökyüzü berrak maviliğini bulmaya, doğa canlanmaya, Topçular'ın bahçesindeki kavak ağaçları ile Ulu Cami'nin minareleri¹³ ise yaldızlanmaya başlamıştır:

6 Mehmet Tekin, "Tarık Buğra'nın Sanat ve Edebiyat Anlayışı", *Tarık Buğra*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 50.

7 Mehmet Tekin, *Tarık Buğra- Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2004, s. 36-39.

8 Yağmur Tunalı, "Tarık Buğra'yla", *Töre*, Ocak-Şubat 1981, s. 9.

9 Turan Karataş, "Tarık Buğra'nın Öyküleri ve Öykücülüğü", *Tarık Buğra*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 82-83.

10 Mehmet Tekin, *Tarık Buğra-Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2004, s. 36.

11 Tarık Buğra, "Ömer", *Yarım Diye Bir Şey Yoktur*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007; Tarık Buğra'nın incelemeye tabi tuttuğumuz "Ömer" hikâyesiyle ilgili atıflarda bundan sora sadece ilgili sayfanın numarası yazılacaktır. Yazarın diğer eserleriyle ilgili atıflarda ise geçerli kaynakça yöntemi kullanılacaktır.

12 Tarık Buğra, 1918'de Akşehir'de dünyaya gelmiştir (Hüseyin Tuncer, *Tarık Buğra*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988: 3). Buğra; *Küçük Ağa*, *Dönemeçte*, *Yağmur Beklerken* romanları ile "Bacanak" ve "Şehir Kulübü" hikâyelerinde sosyal çevre olarak Akşehir'i işlemiştir (Mehmet Törenek, "Tarık Buğra ve Akşehir" *Tarık Buğra*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 280). Buğra'nın incelenecek olan "Ömer" hikâyesinde de İbrahim Hakkı Konyalı'nın *Akşehir* ile ilgili çalışmasından hareketle Akşehir ve civarında olduğunu tespit ettiğimiz Tekke deresi, Çobankaya, Ulu Cami, [mazotla işleyen] elektrik fabrikası gibi mekânları tercih ettiği görülür.

13 *Küçük Ağa* romanında da önemli mekânlardan biri olarak karşımıza çıkan Ulu Cami (Tarık Buğra *Küçük Ağa*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002: 89-90), İbrahim Hakkı Konyalı'nın verdiği bilgiye göre

“Sonbahara doğru kasabamızın sabahları pek, pek güzelleşir:

Güneş, daha, tâ uzaklarda, ovanın doğu sınırını pembe bir şerit gibi çizen Emir dağlarını aşmadan uyanırız. Kasabanın omzunda yükselen dağlar hafifçe morarmıştır ve gökyüzü gümüş rengindedir.” (s. 50)

Hikâyede şafak vaktinde dağların hafifçe morarması ve gökyüzünün önce pembeleşip sonra gümüş rengine dönüşme hâli, bizlere “çocukluğunda ilk kez babasının kütüphanesinde tanıştığı Haşim’in *Piyale*’sinde”¹⁴ daha ziyade günbatımında öne çıkan kan, hun, kızıl, ateş, pembe, bakır, zer gibi kızılın türevleri olarak da düşünülebilecek renkler ile gümüş rengini hatırlatmaktadır. Ahmet Haşim, büyük kısmında sabahın oluşu ve sabahla ilgili izlenimlerini ele aldığı “Bir Günün Sonunda Arzu” şiirinde¹⁵ “Güller gibi fecr oldu nümâyân / Güller gibi... sonsuz, iri güller”¹⁶ dizeleriyle ağaran tan vaktini pembe renkli tasavvur etmiştir.¹⁷ Tarık Buğra’nın da hikâyesinde güneşin Emir Dağları üzerindeki aksini pembe bir şeride benzettiği görülür. Hikâyede mor bulutların dağları kaplamasını, dağların hafifçe morarması olarak tasvir eden Buğra’nın; gökyüzünü gümüş rene benzetmesinin temelinde ise Necdet Bingöl’ün, Haşim’in şiirlerinden hareketle dikkat çektiği gümüş rengin göze ve ruha bahsettiği huzur yatmaktadır.¹⁸ Turan Karataş, Buğra’nın hikâyelerinde diğer dekoratif unsurlar gibi tabiatın da ekseriyetle öykü kişinin yani insanın hayatına karışan ve ona gizlice tesir eden bir unsur olarak kullanıldığını¹⁹ ifade ettikten sonra şu isabetli tespitte bulunur:

“Kahramanın ve durumun ruhuna uygun bir atmosferi tamamlamak, bir hareketin, olgunun sebebini ortaya koymak yahut kişinin iç dünyasına yol bulmak için tabiata yer verilir.”²⁰

Hikâyenin devamında yüzünü yıkamak için bahçeye giden hikâye kahramanının önce göğsünün genişlediğinden, güçlendiğinden sonra ayva ağacına bakarak üç beş defa derin derin nefes alıp verdiğinden, devamında ise

Akşehir’in merkezinde yer almaktadır. Konyalı, bu caminin uzun ve iri cüsseli minareleriyle âdeta bir davet flaması gibi çok uzaklardan dikkatleri cebzettiğini ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. İbrahim Hakkı Konyalı, *Akşehir-Nasreddin Hoca’nın Şehri*, Numune Matbaası, İstanbul 1945, s. 347-354.

14 Beşir Ayvazoğlu, *Tarık Buğra Güneş Rengi Bir Yiğim Yaprak*, Ötügen Yayınları, İstanbul 1997, s. 18.

15 Mustafa Apaydın, “Ahmet Haşim’in Bir Günün Sonunda Arzu Şiiri Üzerine Düşünceler”, *Türkoloji Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, Ankara, 1997, s. 197.

16 Ahmet Haşim, *Bütün Şiirleri, Piyale, Göl Saatleri, Kitapları Dışındaki Şiirler*, (Hazırlayanlar: İnci Enginün- Zeynep Kerem), Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 84.

17 Dr. Necdet Bingöl, “Haşim’in Şiirinde Renkler”, *Türkoloji Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, Ankara 1973, s. 77.

18 agy., s. 90.

19 Turan Karataş, “Tarık Buğra’nın Öyküleri ve Öykücülüğü”, *Tarık Buğra*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 84.

20 agy., s. 84.

içinden belli belirsiz bir karartının geçiverdiğinden bahsedilir. "Eğer biraz daha önce kalkabilseydim, onu yakalayabilirdim." (s. 50) kuruntusuna kapılan hikâye kahramanı, adlandıramadığı bu şeyin ayva ağacının güneş ışığı değmemiş esmer yeşili yapraklarından, gümüş renkli gökyüzüne doğru bir nefes gibi, yaprakların nefesi gibi uçup gittiğini sanır:

"Bu uçup giden nedir, nereye gider, bilmem; fakat bana öyle gelir ki; onu yakaladığım sabah, onu yakaladığım yaz sabahı, artık her şey ve ebediyen güzelleşecek, iyileşecek, tad bulacaktır. Zira, bana, öyle gelir ki, evimin huzuru ve çocuklarımın istikbali için duyduğum isimsiz endişenin izahı ondadır. Ve o, her sabah böylece, ben başımı ayva ağacına çevirir çevirmez, esmer yeşili yapraklardan gümüş renkli gökyüzüne doğru bir nefes gibi süzülür. Ben bu süzülüşü hisseder, hafifçe üzülürüm. Fakat bu üzüntüm çok sürmez; hatta varlığı tespit edilemeyecek kadar kısadır: Üç beş defa derin derin nefes alır verir ve onu ertesi sabaha yakalayacağıma inanırım, sabaha inanırım:

Sabah serindir, sabah sessizdir, sabah dinçtir, Allah'a ve ümide yakındır, bana yakındır!" (s. 50-51)

Buğra'nın mutluluğu kişinin içi ve dışının dengesinde aradığını ifade eden Tahir Alangu²¹ onun hikâyelerinde dış olayların ayrıntılarından kalkıp rahatlıkla daha derinlerine gidebildiğine dikkat çeker.²² Hüseyin Tuncer ise Tarık Buğra'nın özellikle hikâyelerinde çözülmesi bir hayli güç olan düğümleri, birçok mecaz ve sembolleri kullanmayı tercih ettiğini, bir kısım cümlelerinde ise söylemek istediğini açıkça ortaya koymayıp okuyucunun kafa yormasını istediğini söyler.²³ Tuncer ayrıca edebiyatı; bir kafa çabası, aleladeyi aşmak ve insanın sırlarını yakalamak uğraşı olarak gören Buğra'nın hem yazarın hem de okuyucunun yeterli kültürel düzeye sahip olmasını istediğini belirtir. Hiç şüphesiz bütün bunlar, Buğra'nın hikâyelerine tematik açıdan derinlik katmakla birlikte okuyucularının bir çırpıda hikâyelerini anlamalarını ve değerlendirmesini de güçleştirmektedir. İncelenmeye çalışılan "Ömer" hikâyesinde de Buğra'nın anlatmak istediği şeyi doğrudan vermek yerine okuyucuyu düşünmeye sevk ettiği açıkça görülmektedir.

Hikâye kahramanının her yaz sabahı ayva ağacına baktığında üç beş defa derin nefes alıp verdiği anda başlayıp "ayva ağacının esmer yeşili yapraklarından gökyüzüne doğru uçup gitti" dediği şey ise -kuvvetle muhtemel-

21 Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Antolojisi*, Cilt III, İstanbul Matbaası, İstanbul 1965, s. 804.

22 agy., s. 800-801.

23 Hüseyin Tuncer, *Tarık Buğra*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 20-21.

“Yaşadığımız günlerde Rabbinizin rahmetinden nefhalar (esen hoş esintiler) vardır. Onları kaçırmayın.”²⁴ hadis-i şerifinde işaret edilen ruhani esintilerdir. “Resûlullah’a ilahi yardım olarak gönderilen sabâ rüzgârı”²⁵ olarak da düşünebileceğimiz bu ruhani esintinin çağrışımında hikâyecinin, memleketi Akşehir’de bilhassa ilkbahar mevsiminde şahit olduğu Sultan Dağı’nın gediğinden esen meşhur yelin²⁶ büyük payı olduğu kanaatindeyiz. İbn Hacer El-Askalânî’nin ifade ettiği gibi “şiddetli rüzgârlarda kişi, korku ve endişe duyup Allah’a yönelmekte ve ona yakarmaktadır.”²⁷Tahliline çalıştığımız hikâyede her yaz, bunaltıcı günün sonunda güneşin Çobankaya’nın ardına çekildiği vakit kasabada adeta bir müjde olarak karşılanan Tekke deresinin serin rüzgârından bahseden Buğra’nın, “Gün Akşamlıdır”, “Küllük” gibi hikâyelerinde sonbahar mevsiminde esen serin rüzgârlara temas ettiği görülmektedir. “Gün Akşamlıdır” hikâyesinde esen serin rüzgâr, insanda iyiliğe, sükûna ve dostluğa hatta aşka karşı dayanılmaz bir özleyişin uyanmasına neden olur.²⁸ “Küllük” adlı hikâyesinde ise önce esmerleşen yeşil yapraklarda bir ürperme, bir titreme şeklinde başlayan esintinin sonra insanı rahatsız edici rüzgâra dönüşmesine şahit olunur:

“Küllüğün bir bahçesi, bahçesinde yaşlı ıhlamur ağaçları, dalyan boyulu akasya ve kestane ağaçları vardır. Küllük baharı ve yazı bütün zerreleriyle bu ağaçlar sayesinde duyar. Gerçekten de Küllük’ün mevsimleri tam duyularları vardır. Mevsimleri ve hele sonbaharı, sonbaharın başlangıcını, başlayışını. Sonbaharda mor bulutların, mor ve alçak bulutların hani bir baskın edişi vardır; her yer birdenbire kararır, yaprakların yeşili esmerleşir, esmerleşen yeşil yapraklarda bir ürperme, bir titremedir başlar, pır pır titrerler, titrer dururlar. Hava artık o hava, rüzgâr o rüzgâr değildir.

24 Muhammed Abdurraûf Münâvî, *Fezû’l-Kadîr Şerhu’l-Câmî’is-Sagîr*, Cilt II, Dâru’l Ma’rife, Beyrut, Lübnan 1982, s. 505.

25 İbn Hacer El-Askalânî, Resûl-i Ekrem’in sabâ rüzgârıyla desteklenmesinin anlatıldığı hadis-i şerifi Abdullah İbn Abbâs’tan şu şekilde nakletmiştir: “Sabâ rüzgârı bana ilâhî bir yardım olarak verildi / ben sabâ rüzgârı ile desteklendim. Âd kavmi ise debûr denen rüzgâr ile helak oldu.” Ayrıntılı bilgi için bk. İbn Hacer El-Askalânî *“Muhtasar Fethu’l-Bârî”* (Arapça ihtisarı yapan ve notlar ekleyen Ebû Suhayb Safâ Ed- Davvi Ahmed El-Adevi), Cilt III, Sistem Matbaacılık, İstanbul 2016, s. 105; ayrıca hadisin geçtiği diğer yerler için bk. 3205 (Cilt VI s. 567); 3343 (Cilt VII, s.27); 4105 (Cilt VIII s.164-165).

26 İbrahim Hakkı Konyalı, *Akşehir-Nasreddin Hoca’nın Şehri* adlı kitabında Akşehir’in batısındaki Sultan Dağı’nın gediğinden bilhassa ilkbaharda esen bu yelin çatılardaki tuğlaları ve saçakları sökecek, yüklü arabaları devirecek kadar kuvvetli olduğundan bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. İbrahim Hakkı Konyalı, *Akşehir-Nasreddin Hoca’nın Şehri*, Numune Matbaası, İstanbul 1945, s. 222.

27 İbn Hacer El-Askalânî, *“Muhtasar Fethu’l-Bârî”* (Arapça İhtisarı yapan ve notlar ekleyen Ebû Suhayb Safâ Ed-Davvi Ahmed El-Adevi), Cilt III, Sistem Matbaacılık, İstanbul 2016, s. 107.

28 Tarık Buğra, “Gün Akşamlıdır”, *Yarın Diye Bir Şey Yoktur*, Ötügen Yayınları, İstanbul 2007, s. 172-173.

İnsanın etine ıslak, rahatsız edici, endişelendirici bir şeyler dokunur, evi düşündürür.”²⁹

İncelenen hikâyede “nefes gibi, yaprakların nefesi gibi” benzetmeleriyle somutlaştırılmak istenen ilahi esintilerin kaynağında ise Hz. Peygamber tarafından Veysel Karani'ye söylendiği rivayet edilen “Rahmân'ın nefesini Yemen'den alıyorum.”³⁰ hadis-i şerifindeki seher vaktinde bâd-ı sabânın³¹ eşlik ettiği ilahi nefes yer almaktadır. Hikâyenin başında “Yüzümü yıkamak için bahçedeki çeşmeye gittiğim zaman, göğsüm genişler, güçlenirim.” (s. 50) cümlesiyle İnşirâh suresinin birinci ayetindeki “göğsünün açılması, sıkıntının giderilmesinin”³² yanı sıra Hz. Peygamber'in ayvanın “göğsü genişlettiği ve kalbi cesaretlendirdiğine” yönelik sözlerine³³ telmihte bulunduğu görülmektedir. Buğra'nın, hikâyenin ilerleyen kısımlarında ise ilahi esintiye sağlık açısından faydalı görülen ayvanın yapraklarıyla görünür kılmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Hikâyecinin, bu tercihinde üst yüzeyi esmer yeşili, alt yüzeyi gri renkli ayva ağacının yapraklarının esintiyle birlikte muhayyileyi harekete geçiren renk cümbüşüne dönüşmesinin etkili olduğu kanaatindeyiz. Buğra'nın hikâyesine; yakalandığında her şeyin ebediyen güzelleşeceğine, iyileşeceğine, tat bulacağına inandığı ruhani nefesi konu etmesinde ise çocukluğunda annesinden dinlediği Yunus Emre ilahileri³⁴ ile ilk kez babası Mehmet Nazım Bey'in kütüphanesinde tanıştığı Mevlânâ'nın *Mesnevisi*'nin³⁵ etkili olduğu tahmin edilebilir. Yunus Emre'nin, kaynağını hadis-i şeriften alan “Yemen Ellerinde Veysel Karani” ilahisi ile Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde yer alan hadisler konusunda çalışma yapmış olan Ali Osman Koçkuzu'nun

29 Tarık Buğra, “Küllük”, *Yarım Diye Bir Şey Yoktur*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007, s. 84.

30 Necdet Tosun, “Veysel Karani”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt XXXIII, S. 74-75.

31 Osmanlıca-Türkçe lügatte “doğudan esen hafif, hoş rüzgâr” olarak tanımlanan bâd-ı sabâ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*'nde ise “Rûhaniyet meşrikinden gelen rahmani kokular” olarak adlandırılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1996, s. 61; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1977, s. 81.

32 *Kur'ân-ı Kerim*'in doksan dördüncü suresidir. Surenin başında Hz. Peygamber'e, “Senin göğsünü açmadık mı?” şeklinde hitap edilerek kendisine sıkıntı veren ağır yükün üzerinden kaldırıldığı bildirilir. Ayrıntılı bilgi için bk. M. Kâmil Yaşaroğlu, “İnşirâh Suresi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt XXII, 2000, s. 345-346.

33 *Câmîû's- Sagîr*, Cilt II, s. 80 / Mecmeû'z-zavâil 5/45; Hecevi 1/971 - Nihaye 3/116.

34 Beşir Ayvazoğlu, Tarık Buğra ile ilgili yaptığı çalışmasında; Buğra'nın annesi Nazike Hanım'ın ümmi olmasına rağmen “ehl-i tarik” olduğu için tekke ve tasavvuf kültürünü ve geleneklerini özümsemiş Anadolu kadınlarından biri olduğunu, ahretlik ve kardeşleriyle sık sık toplanıp Yunus Emre'den ilahiler okuduklarını, Buğra'nın ve teyzesinin oğlu Mustafa'nın da dinledikleri bu ilahilerden çok etkilendiklerini, sık sık onlardan kendilerine ilahiler okumalarını istediklerini aktarır. Ayrıntılı bilgi için bk. Beşir Ayvazoğlu, *Tarık Buğra Güneş Rengi Bir Yiğın Yaprak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, s. 19-20.

35 Beşir Ayvazoğlu, *Tarık Buğra- Güneş Rengi Bir Yiğın Yaprak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, s. 18.

“Rahman’ın Nefesi” başlığı altında dikkat çektiği Mesnevî’deki 1203. beyit ile devamındaki beyitler ileri sürülen düşünceyi desteklemektedir:

*Çon dem-i Rahman boved k’an ez Yemen,
Mi resed suy-i Mohammed bi dehen.*

*Ya ço buy-i Ahmed-i morsel buved,
K’an be ‘asi der şefaate mi resed.*

*Ya ço buy-i Yusuf-i hub-i latif.
Mi zened ber can-ı Ya’kub-i nahif,*

*Fayide’yi diğer ke her hişti k’ezin,
Ber kenem âyem suy-i ma-i me’in,*

*K’ez kemi hişt’i-i divar-ı bolend,
Pestter gerded be her defa ke kend³⁶*

“Muhammed’e Yemen’den gelen ve ağzısız söylenen Rahman nefesine, yahut, âsilere şefaate gelen Ahmed’in, yahut da zayıf Yakub’un canına erişen güzel ve latif Yusuf’un kokusuna benziyor. Öbür faydası da, duvardan koparıp tertemiz suya attığım her taş, her kerpiç parçası, yüksek duvarı biraz daha alçaltıyor. Her defasında duvar biraz daha inmiş oluyor.”³⁷

Hikâye kahramanının, evinin huzuru ve çocuklarının istikbaliyle ilgili duyduğu isimsiz endişenin kaynağında ise Uludağ’ın sabahın anlamından hareketle dikkat çektiği “hayra vesile olan nefhalarına” mazhar olamayışı yer almaktadır:

“Sabâya, tasavvufta nefsin kuruntular ve vesveseye dalmasıyla bir çeşit iç huzursuzluğu duyması ve perişan olması, feyiz ve tecelli nimetlerine mazhar olma, rûhânî âlemin doğusundan esen ve hayra vesile olan nefhalar, manevî esintiler, nefsin vesvesesinden meydana gelen perişanlık yahut feyiz ve tecelli gibi değişik anlamlar verilmiştir.”³⁸

Pasajın devamında serin, sessiz, dinç olarak nitelendirilen sabahın Allah’a, ümide ve kişiye yakın olarak görülmesinin temelinde ise Felak suresinde işaret edilen “ağaran sabahın Rabbi’ne sığınma”³⁹ arzusu yer almaktadır.

36 Ali Osman Koçkuzu, *Mesnevî’de Hz. Peygamber Hadis-i Şeriflere Atıflar*, Rûmî Yayınları, İstanbul 2006, s. 183.

37 Veled Çelebi İzbudak, *Mesnevî (Tercüme)*, s. 92’den akt. Ali Osman Koçkuzu, *Mesnevî’de Hz. Peygamber Hadis-i Şeriflere Atıflar*, Rûmî Yayınları, İstanbul 2006, s. 183.

38 H. Dilek Batıslam, “Divan Şiirinde Sabâ”, *Osmanlı Tarihi Araştırmaları XXVI, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu’na Armağan II*, İstanbul 2005, s. 98.

39 Bekir Sadak, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s. 604 (Felâk suresi 113/1).

Birinci bölümün sonunda "karımla beraber mangalı ve semaveri yakarız." (s. 51) cümlesiyle başlayan pasajda ise kuşların yukarılara doğru ve küme küme tabakalandıkları anlatılır. En altta, hemen ağaçların hizasında serçeler, sonra kırlangıçlar, onların yukarısında güvercinler, en üstte ise sakin uçuşları fakat şimşek dalışlarıyla atmacalar vardır. Henüz doğmamış olan güneşin kızılığında önce kuzeye ve güneye doğru kanat kıran atmacaların, sonra da güvercinlerin göğüsleri ve kanat altları pembeleşir. Bu esnada hikâye kahramanının sadece *Hüsn-ü Aşk*'i veya *Piyâle*'yi okumayı tercih ettiği hatırlatılır. "Sabahları başka hiçbir şeyi değil, ancak bunlardan birini okurum." (s. 51) cümlesiyle yaşanan bu büyülü anın en iyi bu iki eserde karşılık bulduğuna dikkat çekilir.

Beşir Ayvazoğlu, Buğra'nın hayattayken yazmayı arzuladığı biyografik romanına hayatını çok iyi ifade ettiğine inandığı Ahmet Haşim'in "Merdiven" şiirindeki "Güneş rengi bir yığın yaprak" mısrasını vermeyi düşündüğünü, kendisinin de bundan ötürü bu ismi biyografisinde kullandığını söyler.⁴⁰ Hayat hikâyesini Haşim'in bir mısrasıyla özetleyen Buğra'nın, Haşim'i ve onun hayal dünyasını besleyen Şeyh Galip'i⁴¹ hikâyesine konu edışı şaşırtıcı olmasa gerek. Zira hikâyede henüz doğmamış güneşin kızılığında göğüsleri ve kanat altları pembeleşen, kuzeye veya güneye kanat çırpın kuşlar, Haşim'in "Bir Günün Sonunda Arzu" şiirinde "Altın Kulelerden yine kuşlar / Tekrarını ömrün eder ilân" dizelerinde olduğu gibi Mustafa Apaydın'ın da deyiimiyle "sabahleyin yuvalarından çıkıp sesleriyle ömrün tekrarını ilan eder."⁴²

Haşim'in *Piyâle*'sinde "akşamları âlemlerimizden sefer eyleyen kuşların" sabahları "altın kulelerden" kanat çırpışına şahit olan hikâye kahramanının, yıldızların kandillerini söndürmeye hazırlandığı, güneşin yüzünü göstermeye can attığı seher vaktini ise Şeyh Galip'in *Hüsn ü Aşk*'i ile tahayyül ettiği anlaşılmaktadır. Buğra'nın, hikâyesinin bütününde seher vaktiyle ilgili betimlemeye çalıştığı bu manzara, *Hüsn ü Aşk* mesnevisinin "Sıfat-ı Subh-ı Mübârek-pey" bölümündeki sabah manzaralarıyla uygunluk arz eder. *Öyle ki* Muhammed Nur Doğan'ın *Şeyh Galip*'in "Bir subh-dem etdi bâğî ihyâ / Âsâr-ı sabâh-ı rûh-bahşâ" (1862) beytini tahlilinde ifade ettiği gibi bahçe seher vaktinde sabahın ruh bahşeden etkisiyle yeniden hayat bulmuştur.⁴³

40 Beşir Ayvazoğlu, *Tarık Buğra Güneş Rengi Bir Yığın Yaprak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, ön söz.

41 M. Nihat Çetin, "Ahmet Haşim'in Kaynakları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt XI, s. 191.

42 Mustafa Apaydın, "Ahmet Haşim'in Bir Günün Sonunda Arzu Şiiri Üzerine Düşünceler", *Türkoloji Dergisi*, Cilt XII, Sayı 1, Ankara, 1997, s. 199.

43 Muhammed Nur Doğan, *Şeyh Galip Hüsn ü Aşk*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul 2011, s. 396-397.

Aile ve Çocuk

Oğlumuz hikâyesinde geriye dönüş tekniğiyle Ömer'in karlı bir şubat gecesi doğduğundan, babasının ona ılık ılık kâinat gibi mânâlı bir kelime arayışı neticesinde bu adın verildiğinden, onu tarihe girmiş bütün Ömerlerin başarı ve üstünlüklerine lâyık gördüğünden ve küçüklüğünde tifoya yakalanışından bahsedilir.⁴⁴ Ömer hikâyesinin ana iskeletini oluşturan bu bölümünde ise Tarık Buğra'nın Ömer'i ve hastalığını aktüel zamanda ele aldığı görülmektedir.

Semaverin suyu kaynamaya başlamış, mangaldaki kömürler olmuş, çocukları Ömer ile Aylâ bahçeye gelmiştir. Hikâye kahramanının eşi Hürrem'in sofrayı hazırlaması, çocukların ekmekleri kızartmalarıyla başlayan sabah kahvaltısı keyfi, "kaynayan suyun mutlu sesi, çay kokusundaki sükûn, bardakların şeker konurken çıkardıkları neşeli çınçınlar, Ömer'in futbol maçlarına ve elektrik mühendisliğine dair savurduğu palavralar, Aylâ'nın ona karşı hayranlığı ve benim dudaklarımda Hâşim'den son mısralar..." (s. 50-51) ile mutlu bir aile tablosuna dönüşmüştür. Hikâye kahramanının "Biz, güne işte her sabah, her sabah böyle gireriz." (s. 52) şeklinde uzun süredir devam ettiğini vurguladığı bu mutluluk anı, aynı cümlelerin devamından gelen "Her sabah böyle girerdik." (s. 52) cümlesiyle artık geride kalmış, Aylâ'nın şehir kulübünde arkadaşlarıyla oturan babasına "Ağabeyim çok hasta... annem, baban doktor getirsin, diyor." (s. 54) haberiyle büyüsunü yitirmiştir.

Hikâye kahramanı, sıtma doktorunu briç masasından kaldırarak evine götürür. Ömer'i muayene eden doktor, onun sıtma geçirip geçirmediğini sorar. Hayır cevabını alan doktor, Ömer'in hastalığının önemsiz bir şey olduğunu, reçeteyi yaptırdıktan sonra göndereceğini söyleyerek oradan ayrılır. İlk zamanlar sabahları iyileşir gibi olan Ömer, akşamları fenalaşır, bir hafta sonra ise daha da ağırlaşır. Doktorların tifoya yakalandığını söylediği, aile bireylerinin günlerce başucunda beklediği Ömer, tifo yatağında ateşler içinde dalgın ve bitkin şekilde yatmaktadır. Ateşler içinde annesini sayıklayan oğlu için hayaller kuran baba, ümitsizliğe kapılan eşi Hürrem'e moral verir, Allah'tan ümit kesilmeyeceğini hatırlatır. Nihayet uzun bir aradan sonra Ömer iyileşir, aile saadeti ise "gümüş renkli bir yaz sabahı" kaldığı yerden devam eder.

Hikâyelerinde çocukları hayatın canlılığının bir sembolü, bozulmamış duyuların ve saflığın temsilcisi olarak ele alan Tarık Buğra, incelediğimiz

44 Tarık Buğra, "Oğlumuz", *Yarın Diye Bir Şey Yoktur*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007 s. 14.

hikâyenin yanı sıra "Pazar Nöbetine ve Sırlarına Dair", "Buhran", "Çocuklar ve Elmalar", "Eşekarısı", "Kardan Adam", "Sevginin Bedeli", "Ufacık Ölü", "Borç" gibi hikâyelerinde de çocukları doğrudan ya da dolaylı olarak konu edinmiştir⁴⁵.

Hikâye kahramanı babanın, oğlunun hasta olduğu haberini aldıktan sonra sıtma doktorunu briç masasından kaldırarak evine götürmesi, Ömer'i muayene eden doktorun ailesine oğullarının sıtma geçirip geçirmediğini sormasının temelinde tıpkı aynı hastalığın ele alındığı "Ovaya Destan" hikâyesinde olduğu gibi⁴⁶ yazarın çocukluk yıllarında geçirdiği sıtma hastalığının⁴⁷ ve bir zamanlar sıtma tehdidi altında bulunmuş memleketi Akşehir'in etkili olduğunu tahmin edilmektedir. Şöyle ki İbrahim Hakkı Konyalı, *Akşehir* ile ilgili kitabında "Akşehir'in Sıhhi Durumu ve Akşehir Hastanesi" başlığı altında sivrisinek yatağı olan Akşehir gölü nedeniyle bu bölgelerin bazen yüzde sekseninin sıtmaya tutulmuş olduğundan bahsederken⁴⁸, "Akşehir Gölü" bahsinde ise konuyla ilgili kendisinin de şahit olduğu birtakım çarpıcı tespitlerde bulunur:

"Sıtma ve bunun getirdiği ve doğurduğu çeşitli hastalıklar bu bölgenin her sene mezarlıklarını büyütüyor. Bu yıl (1945) 23 Nisan Çocuk Bayramında Akşehir'de bulundum. Tabii rengini, sıhhatini, neşesini muhafaza eden tek bir çocuk görmedim. Hemen hepsi ya sıtmadır veyahut sıtma geçirmiştir."⁴⁹

Hikâyenin devamında doktorların sonradan tifo teşhisi koyduğu Ömer, günlerce ateşler içinde erimiş ve bitmiş olarak yatmaktadır. Ömer'in ateşler içinde yattığı vakitte, evdeki lambanın ışığını her zamankinden daha az, pis, esmer kırmızı renkle betimleyen hikâye kahramanının, gecenin ilerleyen saatinde annesini sayıkladığı anda ise çok kuvvetli, gözleri kör edecek kadar kuvvetli olarak tasvir ettiği görülür. Mehmet Kaplan ruh hâlinin bakılan eşyayı değiştirdiğini söyler.⁵⁰ *Roman Sanatı*'nda realistlerle birlikte mekânın işlevsel yapıya dönüştüğüne değinen Mehmet Tekin ise mekânın bakan kişinin psikolojisine ve bulunduğu konuma hatta felsefe ve dünya görüşüne göre değişebileceğine dikkat çeker.⁵¹ Buğra'nın da hikâyesinde elektrik fabrikasının

45 Ebru Burcu Yılmaz, *Hikâye ve Romanlarıyla Tarık Buğra*, MEB, Ankara 2012, s. 110.

46 Tarık Buğra, "Ovaya Destan" hikâyesinde Akşehir'de olduğunu bildiğimiz Yenice köyünde kilometre kareye üç buçuk insan ve üç milyon sivrisineğin düştüğünden ve sıtmadan bahsetmektedir. bk. Tarık Buğra, "Ovaya Destan", *Hikâyeler*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1969, s. 102.

47 Mehmet Tekin, *Tarık Buğra- Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2004, s. 54.

48 İbrahim Hakkı Konyalı, *Akşehir-Nasreddin Hoca'nın Şehri*, Numune Matbaası, İstanbul 1945, s. 229.

49 *age.*, s. 347-196.

50 Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-II.*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2002, s. 135.

51 Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2004.

dan kaynaklanan lambanın ışığı ile hikâye kahramanının ruh hâli arasında bir ilinti kurmak istediği anlaşılmaktadır:

“Elektriğin ışığı her zamankinden daha azdı, göğsü daraltacak kadar azdı.

Elektriğin ışığı pis bir renkte idi, esmer kırmızı renkte idi.

Bu saat, bütün evlerde, bütün kahvelerde, meyhanelerde, parkta ve çocuk bahçesinde, ampullerin yandığı ve bütün radyoların Ankaradan halk türküleri taşıdığı saattir, fabrikanın kasabaya elektrik yetiştiremediği saattir.

[...]

Ömer sadece, anne deyip başka bir şey demiyordu, başka bir şey demiyor, bir bardaklık su olsun istemiyordu.

Elektrik ışığı artık çok kuvvetli, çırlıçıplak ve kör edecek kadar kuvvetliydi.

Ve ben Ömer'e bakıyordum: Bir defacık da, baba demesini, benden futbol ayakkabısı, maç için izin, polis romanları almak için para istemesini, benden bir lira, beş lira, beş bin lira istemesini bekleyerek, hırsıyla bekleyerek bakıyordum.” (s. 55-57)

Yazarın hikâyesinde Ömer'i, yarının elektrik mühendisi, yarının kâşifi olarak kurgulamasında veyahut elektrik ışığını merkeze almasında da çocukluğunda memleketi Akşehir'de elektriği bütün kasabaya yetmeyen dizel mazotla işleyen fabrikayla ilgili izlenimlerin etkili olduğu düşünülebilir. İbrahim Hakkı Konyalı'nın *Akşehir* ile ilgili kitabının “Akşehir'in Işık İşi-Elektriği” bölümü okunduğunda bahsedilen fabrikanın 1936 yılına kadar hizmet veren mazotla işleyen elektrik fabrikası olduğu görülecektir:

“Akşehir belediyesi daha evvelce dizel motörleriyle şehri aydınlatmaya başlamıştı. Bu belediyeye çok pahalıya mal oluyordu.[...] Belediye elektrik istihsalinde su kuvvetinden istifade etmeyi düşünüyordu. Su kuvvetinden istifade etmek suretiyle elektrik tesisatı yapma ve işletme işini 30 sene devam edecek bir imtiyaz halinde Akşehir Bankasına devretmişti. Banka 1935 yılındaki tesisatı yapmaya başlamış ve bir sene sonra şehri ışığa kavuşturmuştu.”⁵²

52 İbrahim Hakkı Konyalı, *Akşehir-Nasreddin Hoca'nın Şehri*, Numune Matbaası, İstanbul 1945, s. 211-216.

Kasabayı biyopsi için en elverişli ve gerekli bir hücre olarak gören Buğra'nın⁵³ hayat hikâyesinden kesitler içeren *Yalnızlar* romanında da bir zamanlar ışığı bütün kasabaya yetmeyen mazotla işleyen elektrik fabrikasının varlığından, o günlerde sudan yararlandığından, artık insanların gündüzleri bile radyo dinleyebildiklerinden bahsedilmektedir.⁵⁴

Pasajın devamında yazarın, tıp fakültesinde iki yıl okumanın da vermiş olduğu donanımla⁵⁵ ateşler içinde yatan Ömer'i, âdeta hastasını muayene eden bir hekimin bakışıyla gözlemlediği görülür:

Dudakları soluk, kuru ve çatlak. Yüzü, zayıflamış ve minimini kalmış olan yüzü, ardında cıralar tutuşmuş bir tülbent gibi kırmızı. Gözlerinin altı çürümüş, gözleri çökmüş. (s. 57)

Oğlunun bu hâli karşısında bacaklarına sarılan ve "Bitti, bitti, artık bitti!" (s. 58) diyerek ağlayan eşine "Niçin bitecekmış? Nasıl bitermiş? Deli... sen delirmişsin Hürrem: Biter mi hiç?" (s.58) diyen babanın, eşine teselli mahiyetinde söylediği şu sözler, çocuğun aile ve cemiyet nezdindeki yerini göstermesi bakımından dikkate değerdir:

"Ayvalar olmak üzere... Biterse ağaca kim tırmanacakmış?

Biterse, seni kim üzecek, beni kim endişelendirecek, beni hangi endişe hayata bağlayacak sonra?

Biterse, Fenerbahçe'nin santrforluğunu kim yapar sonra?

Biterse, İngiliz millî takımına, hem de son dakikada galibiyet golünü kim atar sonra?

Biterse, Türkiye'yi *elektrikle* kim donatır sonra?" (s. 58)

Hikâyenin ikinci bölümünde üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise babanın, çocuğunun iyileşeceğine olan inancını yitiren eşine söylediği: "Allah varken biter mi hiç?" (s. 58) cümlesidir. İnançlı Anadolu insanının ağzından düşürmediği bu söz, Yusuf suresinde Yakup Peygamber'in, Yusuf'u bulmaktan ümitlerini kesen oğullarına söylediği: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."⁵⁶ öğüdünü hatırlatır. Hikâye kahramanının "Bitmedi tabii"

53 Mehmet Tekin, *Tarık Buğra- Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2004, s. 127.

54 Tarık Buğra, *Yalnızlar* romanında Murad isimli kahramanın ağzından mazotla işleyen elektrik fabrikası hakkında şu bilgileri vermektedir: "Benim zamanımda mazotla işleyen elektrik fabrikası vardı; ışığı bütün kasabaya yetmezdi. Ama şimdi sudan yararlandığını söylüyorlar. Artık gündüzleri bile radyo dinleyebiliyorlarmış." bk. Tarık Buğra, *Yalnızlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, s. 71.

55 Hüseyin Tuncer, *Tarık Buğra'nın Hikâyeleri Üzerinde Bir İnceleme*, MEB, İstanbul 1992, s. 13.

56 Bekir Sadak, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s. 245 (Yusuf suresi 12/87).

cümlesiyle sonunda Allah'ın rahmetine mazhar olduklarının müjdelendiği hikâye, bir babanın oğluyla yaşadığı bir münakaşadan ötürü annesinden azar işiten kızını -uzun süredir ihmâl etmiş olmanın da etkisiyle- eşine karşı savunmasıyla son bulur:

“Bitmedi tabii.

Ve ben, gümüş renkli bir yaz sabahı; Aylâ'yı: “Kim bilir sen de ona ne yapmışsındır.” diye paylayan karıma, kaşlarımı, yalancılıktan çatarak: “Dokunma bakayım kızıma; biz senin oğlunun ne yaramaz olduğunu biliriz.” demek zorunda kaldım.” (s. 58)

Sonuç

Edebiyat araştırmacıları tarafından daha ziyade hasta bir çocuğun aile bireyleri üzerinde bıraktığı izlenimler açısından ele alınan “Ömer” hikâyesi, aynı zamanda dinî-tasavvufî açıdan da ele alınması gereken bir hikâyedir. Hikâye içerisine özenle serpiştirilmiş sureler ve hadis-i şerifler bu yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. “Yazmak, insanın kendisine doğru bir koşudur.”⁵⁷ diyen Buğra'nın, memleketi Akşehir'de çocukluğundan damıtarak oluşturduğu birçok malzemeyi de öyküsüne konu ettiği görülmektedir. Bunlar içerisinde çocukluğunda annesinden dinlediği Yunus Emre ilahileri ile ilk kez babasının kütüphanesinde tanıştığı eserler bilhassa önem arz etmektedir. Buğra'nın özellikle hikâyelerinde Hüseyin Tuncer'in de ifade ettiği gibi söylemek istediğini açıkça ortaya koymak yerine okuyucunun kafa yormasını istediği anlaşılmaktadır.⁵⁸ Yazarın benzer tutumu “Ömer” hikâyesinde de devam ettirdiği açıkça görülmektedir. Bu durum, hikâyesine derinlik katmakla beraber, okuyucunun hikâyeyi bir çırpıda anlamasını ve değerlendirmesini güçleştirmiştir.

57 Mehmet Tekin, *Tarık Buğra- Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2004, s. 135.

58 Hüseyin Tuncer, *Tarık Buğra*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 20-21.